

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань правової політики

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-84

В И С Н О В О К

щодо проекту Закону про внесення змін до деяких законів України
щодо вдосконалення порядку прийняття спадщини
(реєстр. № 9287 від 11 травня 2023 року)

За дорученням Голови Верховної Ради України від 11 травня 2023 року Комітет з питань правової політики розглянув на своєму засіданні 01 червня 2023 року (протокол № 126) проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку прийняття спадщини (реєстраційний № 9287 від 11 травня 2023 року) (далі – Законопроект), поданий народним депутатом України Фріс І.П. та іншими народними депутатами України.

Згідно з пояснювальною запискою до Законопроекту він розроблений з метою вдосконалення правового регулювання в частині забезпечення захисту майнових та особистих немайнових прав спадкоємців в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Для досягнення мети пропонується внесення змін до законів України «Про нотаріат» і «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», згідно яких передбачається правовий механізм врегулювання правовідносин щодо місця відкриття спадщини, строків прийняття спадщини на тимчасово окупованих територіях або на територіях, де ведуться бойові дії відповідно до положень, які містяться в основному законодавчому акті – Цивільному кодексі України.

Розглядаючи Законопроект, Комітет з питань правової політики виходить з такого.

У Конституції України визначається, що Україна є демократична, соціальна, правова держава (стаття 1), права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3), органи державної влади, у тому числі й Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах

повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 6, частина друга статті 19, стаття 75).

Так, права і свободи людини і громадянина, їх гарантії; основні обов'язки громадянина; організація і діяльність нотаріату; правовий режим воєнного і надзвичайного стану визначаються виключно законами України, а Верховна Рада України – це єдиний орган законодавчої влади в Україні, одним із повноважень якого є прийняття законів (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85, пункти 1, 14, 19 частини першої статті 92 Конституції України).

Разом з тим, відповідно до статті 64 Конституції України, конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України; в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень; не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції.

Згідно частин першої і другої статті 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції України та цього Закону. В умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою статті 64 Конституції України.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» визначає статус території України, тимчасово окупованої внаслідок збройної агресії Російської Федерації, встановлює особливий правовий режим на цій території, визначає особливості діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах цього режиму, додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб (стаття 2).

Україна вживає всіх необхідних заходів щодо гарантування прав і свобод людини і громадянина, передбачених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, усім громадянам України, які проживають на тимчасово окупованій території.

За фізичними особами незалежно від перебування їх на обліку як внутрішньо переміщених осіб чи від набуття ними спеціального правового статусу та за юридичними особами зберігається право власності, інші речові права на майно, у тому числі на нерухоме майно, включаючи земельні ділянки, що знаходиться на тимчасово окупованій території, якщо таке майно набуто відповідно до законів України (частини перша, третя статті 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»).

На тимчасово окупованій території право власності охороняється згідно із законодавством України.

За фізичними особами, незалежно від набуття ними статусу біженця чи іншого спеціального правового статусу, підприємствами, установами, організаціями зберігається право власності та інші речові права на майно, у тому числі на нерухоме майно, включаючи земельні ділянки, що знаходиться на тимчасово окупованій території, якщо воно набуто відповідно до законів України.

Набуття та припинення права власності на нерухоме майно, яке знаходиться на тимчасово окупованій території, здійснюється відповідно до законодавства України за межами тимчасово окупованої території. У разі неможливості здійснення державним реєстратором повноважень щодо державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень на тимчасово окупованій території орган державної реєстрації визначається Кабінетом Міністрів України.

На тимчасово окупованій території будь-який правочин щодо нерухомого майна, у тому числі щодо земельних ділянок, вчинений з порушенням вимог цього Закону, інших законів України, вважається недійсним з моменту вчинення і не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю (частини друга, четверта – шоста статті 11 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»).

Статтею 11¹ Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», визначено, що у разі якщо останнім місцем проживання спадкодавця є тимчасово окупована територія, місцем відкриття спадщини є місце подання першої заяви, що свідчить про волевиявлення щодо спадкового майна, спадкоємців, виконавців заповіту, осіб, заінтересованих в охороні спадкового майна, або вимоги кредиторів.

Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, а нерухоме майно або основна його частина, у разі відсутності нерухомого майна - основна частина рухомого майна знаходиться на території, передбаченій частиною першою цієї статті, місцем відкриття спадщини є місце подання першої заяви, що свідчить про волевиявлення щодо спадкового майна, спадкоємців, виконавців заповіту, осіб, заінтересованих в охороні спадкового майна, або вимоги кредиторів.

Спадкова справа підлягає реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

Вчинення нотаріальних дій щодо спадкових справ, які були зареєстровані у Спадковому реєстрі до початку тимчасової окупації, але не закінчені, здійснюється будь-яким нотаріусом на підконтрольній Уряду України території за зверненням спадкоємця (частини друга – п'ята).

Водночас, в умовах воєнного стану рішенням Кабінету Міністрів України положення статей 11 і 11¹ Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» можуть бути поширені на тимчасово окуповані території, передбачені пунктом 3 частини першої статті 3 цього Закону, надра під територіями, зазначеними у пункті 3 частини першої статті 3 цього Закону, і повітряний простір над цими територіями.

Для цілей Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» тимчасово окупованою територією, зокрема, визначається інша сухопутна територія України, внутрішні морські води і територіальне море України, визнані в умовах воєнного стану тимчасово окупованими у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку (пункт 3 частини першої статті 3).

Таким чином, в умовах воєнного стану положення статей 11 і 11¹ Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» можуть бути поширені на тимчасово окуповані території, передбачені пунктом 3 частини першої статті 3 цього Закону, якщо вони визнані тимчасово окупованими в умовах воєнного стану Кабінетом Міністрів України шляхом прийняття відповідного рішення з цього питання.

З метою сприяння належному оформленню спадкових прав на майно спадкодавців, останнім місцем проживання яких була тимчасово окупована територія України, та забезпечення безспірності вчинюваних нотаріальних дій, попередження формування багаторічної судової практики про визнання недійсними свідоцтв про право на спадщину, свідоцтв, що видаються в межах провадження по спадкових справах, для цілей застосування положень статей 11 і 11¹ Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» вбачається необхідність прийняття відповідного рішення Кабінетом Міністрів України, або внесення відповідних змін до цього Закону для врегулювання питання застосування вказаних статей до тимчасово окупованих територій в умовах воєнного стану.

З огляду на викладене, члени Комітету вважають, що Законопроект заслуговує на увагу та підтримку з метою забезпечення захисту права власності та інших речових прав на майно, а також реалізації права на спадкування держави Україна та інших суб'єктів публічного права, фізичних та юридичних осіб на тимчасово окупованій території в умовах воєнного стану.

При цьому, Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України зауважує, що зміст нової редакції статті 11¹ Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» «особливості реалізації права на спадкування щодо тимчасово окупованої території, передбаченої частиною першою статті 3 цього Закону, надр під територіями, зазначеними у пунктах 1 і 2 частини першої статті 3 цього Закону, і повітряного простору над цими територіями, регулюються Цивільним кодексом України» вимагає уточнення, оскільки складається враження, що ця стаття стосується або спадкування надр та повітряного простору, що знаходяться під і над тимчасово окупованою територією (що неможливо, з огляду на те, що це є об'єкти права власності українського народу відповідно до статті 13 Конституції України), або регулювання режиму надр чи повітряного простору у Цивільному кодексі України, що не є предметом його регулювання.

Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і

міжнаціональних відносин пропонує Законопроект за наслідками розгляду в першому читанні повернути суб'єктам права законодавчої ініціативи на доопрацювання.

Дослідницька служба Верховної Ради України зазначає, що Законопроект не суперечить Конституції України та міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також узгоджуються з підходами, сформованими практикою Європейського суду з прав людини. Запропоновані зміни відповідають принципу правової визначеності. У цілому можемо констатувати, що в цій сфері правового регулювання є ймовірність виникнення об'єктивних ризиків ускладнення реалізації права на спадкування та виникнення судових спорів у майбутньому, що пов'язано із триваючою збройною агресією Російської Федерації.

На підставі статей 93, 111, 114 Регламенту Верховної Ради України, Комітет з питань правової політики вирішив:

1. Рекомендувати Верховній Раді України включити до порядку денного дев'ятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку прийняття спадщини (реєстраційний № 9287 від 11 травня 2023 року), поданий народним депутатом України Фріс І.П. та іншими народними депутатами України, та за результатами розгляду його у першому читанні прийняти за основу.

2. Доповідачем від Комітету з цього питання під час розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради України визначити голову підкомітету з питань діяльності органів юстиції, органів виконання покарань та пробації Фріс Ігоря Павловича.

Голова Комітету

Д.В. МАСЛОВ

